

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RASMUS KRISTIAN RASK.

MINDETALE VED UNIVERSITETETS REFORMATIONSFEST

PÅ HUNDREDÅRS DAGEN EFTER RASKS FØDSEL

DEN 22. NOVEMBER 1887.

AF

LUDV. F. A. WIMMER.

KØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHADELSE FORLAG (F. HEGEL & SØN).

THIELES BOGTRYKKERI.

1887.

Deres kongelige højheder!

Höjlærde, höjtærede forsamling!

I den minderige egn på Fyn, hvor Odense danner midtpunktet, ligger fem fjærdingvej sydvest for denne by landsbyen Brændekilde. Her bode i slutningen af forrige århundrede husmanden og skrædderen Niels Hansen Rasch, der var kendt vidt om som »den kloge mand«. Han kunde nemlig helbrede folk, især for benbrud, og det var en almindelig tro, at han ejede bogen »Cyprianus«. Bøger ejede han i hvert fald, ikke blot religiøse skrifter og gamle lægebøger, men også Hvitfeldts krønike, Holbergs heltehistorier og komedier; og bøgerne stod ikke blot til pynt på hans hylde, han læste i dem og erhvervede sig derved kundskaber, der var højst usædvanlige for folk af hans stand. Faderens litterære interesser skulde gå i arv til den søn, der fødtes ham den 22. november 1787, og de skulde derved få en betydning for dansk åndsliv, som ingen kunde ane. Det viste sig nemlig snart, at den lille spinkle søn, der fik navnet Rasmus Christian, var uskikket til sædvanlig bondegærning, men at han besad ualmindelige åndsævner, som gav faderen håb om, at han engang vilde blive noget stort — hans højeste ønske var at se ham som præst. For at lægge en solid grundvold hertil underviste han selv sønnen i

den sædvanlige börnelærdom, katekismus, forklaring o. s. v., som drengen måtte lære udenad på ramse, medens han ved siden af fik lov til på egen hånd at læse i andre af faderens bøger.

Således forberedt kom han i juni 1801, næsten 14 år gammel, i Odense latinskole. Den livlige, vævre dreng med det barnlige udseende, det krøllede hår og de spillende øjne, med den glimrende hukommelse og den skarpe forstand blev snart sine læreres og med-disciples yndling. Til lykke for Rask indtrådte i november 1802 den såkaldte skolereform; den gamle latinske skole i Odense blev nu en lærd skole, og de gamle hørere blev erstattede af en række nye fortrinlige lærere. Først nu kunde Rasks livlige ånd i skolen finde den næring, hvortil den trængte; men »den lille professor«, som borgerfolkene i Odense kaldte ham, fandt også rigelig tid til at sysle med andet end skolefagene. Hans interesse for Nordens historie og oldsager bragte ham til fra sommeren 1804 at lægge sig efter islandsk, og da han i marts 1805 som flidsbelønning fik de tre udkomne bind af Snorres Heimskringla, blev det til alvor med dette studium, som særlig den lærde landsdommer og herredsfoged i Odense dr. G. L. Baden opmuntrede ham til at fortsætte. Det eneste hjælpemiddel, han i begyndelsen havde hertil, var den oversættelse, der ledsagede den islandske tekst; ved hjælp heraf uddrog han sig efterhånden en temmelig udførlig islandsk grammatik og ordbog. Men studiet af islandsk førte ham allerede i skolen til beskæftigelse med mange andre beslægtede sprog (gotisk, angelsaksisk, engelsk, hollandsk, tysk, svensk o. s. v.), som han benyttede til sammenligning med islandsk. At han i den retning har haft hjælp af den fortræffelige svenske sprogforsker Ihres »Glossarium Sviogothicum«, fremgår af de to prøver,

som N. M. Petersen har meddelt af Rasks islandske ordbog fra skoletiden. Også med fjærntliggende sprog (som grønlandsk og kreolsk) beskæftigede han sig, så snart lejlighed tilbød sig. I skolen falder ligeledes Rasks første undersøgelser om den danske retskrivning, fremkaldte ved hans lærer konrektor Blochs »grundtræk til en dansk retskrivningslære« (1805). Med sin indsigt i sprogets historie var det let for Rask at påvise fejl og modsigelser i lærerens arbejde, og han dannede sig selv en retskrivning til privat brug, hvori mange af de tanker allerede spirede, som 20 år senere blev udførlig og grundig udviklede. Sit navn skrev han fra nu af med k i steden for ch både i Kristian og Rask, »for ikke«, som han skriver til en ven, »at modsige mig selv«. Mangen lærer vilde vistnok have følt sin autoritet rokket, sin værdighed krænket ved en sådan optræden fra disciplens side. Hvor lidt dette var tilfældet med konrektor Bloch, viser imidlertid en karakteristisk bemærkning af ham om Rask i skolens censurprotokol fra oktober 1805: »På hans skarpsindighed og ævne til at trænge ind i en genstand, at betragte den fra egne synspunkter og opdage urigtigheder, har jeg i dette semester haft meget ualmindelige prøver. I skolen savner jeg ikke den fornødne opmærksomhed. Og er han ikke af den store hob, der uden videre undersøgelse tager for fuldt alt, hvad læreren siger. Idelig gør han mig gode, velgrundede, ofte endog meget fine anmærkninger og indvendinger.« Denne udtalelse er jo et stærkt vidnesbyrd om elevens begavelse og originalitet, men den er et ikke mindre stærkt vidnesbyrd om lærerens humanitet og frihedssind — netop en sådan lærer måtte være i stand til at vække mange af de slumrende ævner hos en sådan discipel.

Med disse forudsætninger blev Rask student 1807, 20 år gammel, og aldrig har vel vor höjskole åbnet sine døre for en værdigere fostersøn. Med de sjældne ævner og de store kundskaber forbandt han en jærnfliid og en ubetvingelig energi, der bragte ham til gennem hele livet med sejhed og udholdenhed at forfølge de mål, han havde sat sig, og aldrig lade sig standse af hindringer eller modstand. Derfor kunde heller ikke de trange kår, hvorunder han måtte arbejde, bøje ham. »Han vidste, hvad han vilde, og gud havde givet ham ævner til at kunne«, siger skolekammeraten og den trofaste ven, der så smukt har skildret hans levned.

I København fandt Rask straks en faderlig ven og velynder i universitetsbibliothekar Rasmus Nyerup, den største kender af den danske litteratur, som Rask en bondesøn fra Fyn og derfor »alle Fynboers ven«. Han åbnede bibliothekets rige skatte for den videbegærlige yngling, og der knyttedes mellem de to et venskab, som varede gennem hele livet. De i skolen begyndte sprogstudier og særlig studiet af islandsk dreves med største iver, og da Nyerup 1808 udgav sin oversættelse af Snorres Edda, fremhævede han den store hjælp, han havde haft af Rask, og udtalte sin glæde over at »kunne anmelde« den unge fynske student »for vor lærde republik som en tilkommende mystagog i den islandske litteraturs inderste helligdomme«. Rask gjorde ikke Nyerups spådom til skamme: 1811 udsendte han sit første større videnskabelige arbejde, »Vejledning til det islandske eller gamle nordiske sprog«, hvis trykning var begyndt allerede 1809. I en længere foretale fremsætter han sin mening om forholdet mellem de forskellige germanske sprog og de nordiske i særdeleshed, og han udtaler klart de grundsætninger, hvorpå den historiske sprogforskning må hvile. Det er et i egenligste

forstand originalt arbejde, helt igennem bygget på selvstændige iagttagelser og ordnet efter helt nye principer. Navne- og udsagnsordenes inddeling i de to store hovedafdelinger, der nu almindelig benævnes den stærke og svage bojningsmåde, er således for første gang gennemført i sine hovedtræk — et umådeligt fremskridt, som enhver, der kender den tidligere forvirring, straks vil se. At værket blev så originalt, lå vel netop for en stor del i, at Rask måtte bygge så at sige på bar grund; ti bogens eneste forgænger var den af Islænderen Runolf Jonsson 1651 udgivne såre mangelfulde »Recentissima antiquissimæ linguæ septentrionalis incunabula« (»nyeste begyndelsesgrunde i det gamle nordiske sprog«), et navn, der, som Rask siger, synes at have indeholdt en spådom, da Runolfs bog virkelig i 160 år kunde glæde sig ved prædikatet »recentissima«, »nyeste«.

Rasks bog vakte opsigt ikke blot her hjemme, men også i Tyskland, hvor Jacob Grimm, der en halv snes år senere skulde grundlægge sit ry som en af århundredets største sprogforskere, gjorde den til genstand for en lang anmeldelse, der er af stor vigtighed for videnskabens historie. Grimm stod den gang og flere år senere endnu helt på den gamle sprogforsknings grund, så at Wilhelm Schlegel endnu 1815 i sin åndrige kritik af »Altdeutsche wälder« kunde bebrejde ham mangel på indsigt i sprogvidenskabens elementer og i anledning af hans etymologier kunde foreholde ham Voltaires bekendte ytring, at etymologien var en videnskab, hvor vokalerne slet ingen betydning har, og konsonanterne en meget ringe. Det var netop denne umethodiske, ukritiske retning i sprogvidenskabens, som Rask året i forvejen (1814) havde givet banestødet, og i steden for hvilken han havde stillet den metode, som gennem alle tider vil blive den herskende.

Naturligvis stod Rask efter udgivelsen af sin »vejledning« for alle sagkyndige som den største kender af det islandske sprog; men man vidste også, at han ved siden af sit yndlingsprog dyrkede sprogstudiet i det hele i videste omfang. Han var således fuldt rustet til at besvare det prisspørgsmål, som Videnskabernes selskab utvivlsomt netop med ham for øje udsatte 1813, og som lød: »Med historisk kritik at undersøge og med passende eksempler at oplyse, af hvilken kilde det gamle skandinaviske sprog sikrest kan udledes; at angive sprogets karakter og det forhold, hvori det fra ældre tider og igennem middelalderen har stået dels til de nordiske, dels til de germaniske dialekter, samt nøjagtig at bestemme de grundsætninger, hvorpå al udledning og sammenligning i disse tungemål bør bygges.«

Rask tog straks fat på denne opgave; men før end han endnu havde fuldendt sit arbejde, fik han et længe næret ønske opfyldt, idet han erholdt understøttelse til en Islandsrejse. Fra foråret 1813 til efteråret 1815 berejste han landet med rigt udbytte. Her oppe lagde han også den sidste hånd på sin prisafhandling, som han 1814 sendte til København, hvor den ikke blot vandt prisen, men tillige grundlagde forfatterens ry som en af tidens største sprogforskere. Ydre forhold bevirkede, at det banebrydende værk først udkom i slutningen af 1817 med årstallet 1818 og med titlen: »Undersøgelse om det gamle nordiske eller islandske sprogs oprindelse. Et af det kgl. danske Videnskabs-selskab kronet prisskrift, forfattet af R. K. Rask«. Det er dette skrift, der fik en så vidtrækkende betydning, at det med rette kan siges for en væsentlig del at have lagt den grund, hvorpå hele den nyere sammenlignende sprogforskning hviler.

Erkendelsen af sprogenes slægtskab går jo langt tilbage, og man havde som bevis herfor i lange tider sammenstillet enslydende og ensbetydende ord i forskellige sprog. Særkendet for alle ældre forsøg i denne retning var imidlertid enten fuldstændig mangel på videnskabelig metode, eller, hvad der næsten var endnu værre, en metode grundet på falske forudsætninger. Af alle falske teorier har ingen spillet en større rolle end den gennem et par århundreder herskende mening om hebraisk som det oprindelige grundprog for alle andre. Så fastgrot var denne forestilling, at der behøvedes et snille som Leibnitz for at give den dødsstødet. Derved vil denne store tænker, der omfattede al sin tids viden og i så mange retninger førte den videre, altid have et navn også i sprogvidenskabens historie. Han åbner nye synspunkter for betragtningen af sprogenes slægtskab, og forskellige rigtige og sunde tilløb gjordes efterhånden til en klassifikation af sprogene. Men hele sprogforskningen led dog endnu af store mangler i metoden, og først 100 år efter Leibnitz' død skulde den videnskab, for hvilken han på flere måder kan siges at have banet vejen, grundlægges.

Ti som videnskab tilhører den sammenlignende sprogforskning uagtet alle tidligere tilløb udelukkende det 19de århundrede. At beviserne for sprogenes og dermed for folkenes slægtskab måtte føres ikke gennem sammenligning af de enkelte ord i forskellige sprog, men gennem hele den grammatiske bygnings overensstemmelse, var det forbeholdt vort århundredes store sprogforskere at påvise. Heri ligger den banebrydende betydning af Rasks undersøgelse. Det var en helt ny vej, han betrådte, vidt forskellig fra den, etymologerne hidtil havde fulgt. Erkendelsen af den

grammatiske bygnings vigtighed i modsætning til ordforrådet skiller Rask fra alle tidligere sprogforskere og bringer ham til at indføre en ny metode i sprogstudiet. Klart og skarpt som altid udtaler han denne iagttagelse i det »første hovedstykke« af sit prisskrift, der handler »om etymologien overhovedet«. Ved sammenligning mellem forskellige sprog, siger han, må man tage hensyn både til ordforrådet og til den grammatiske bygning og især ikke glemme den sidste; ti erfaring viser, at den leksikalske overensstemmelse er højst usikker, da der ved folkenes omgang med hinanden kan indkomme en utrolig mængde ord fra det ene sprog i det andet. Den grammatikalske overensstemmelse er et langt sikrere tegn på slægtskab og grundenhed; ti man vil finde, at et sprog, der blandes med et andet, yderst sjælden eller aldrig optager formforandringer eller bøjninger af dette, men omvendt snarere taber sine egne. »Denne gren af overensstemmelse, som er den vigtigste og visseste, har man ikke des mindre hidtil i sprogudledningen næsten ganske overset, og dette er den største hovedfejl ved det meste, som hidtil er skrevet i denne materie; derfor er det så usikkert og af så såre ringe videnskabeligt værd.«

Ud fra disse grundsætninger anstiller han nu sammenligningen mellem islandsk og de andre sprog, idet han tillige for første gang påviser, at bestemte lydlove har gjort sig gældende ved overgangen fra det ene beslægtede sprog til det andet. Her finder vi da også den berømte fremstilling af lydovergangene mellem de nordiske og germanske sprog på den ene side og græsk og latin på den anden, som snart blev en grundpille for al etymologisk undersøgelse — den regel altså, der nu hører til sprogforskningens abc, at gr. og lat.

p, t, k svarer til isl. *f, þ, h*, o. s. v., så at lat. *pater* er isl. *faðir*, lat. *tres* isl. *þrír*, lat. *cornu* isl. *horn*, o. s. v.

Ud over de europæiske sprog går Rask ikke i sin undersøgelse; men han fremhæver selv, at kæden først er sluttet, når også de østlige sprog, zend og sanskrit, er dragne med ind deri, og han ender sin fortale med at sige, at hensigten med den rejse, hvorpå han nu befinder sig, netop er at indhente nærmere kundskab om disse sprog. »Måtte skæbnen forunde mig, efter lykkelig tilendebragt rejse, igen at se mit fædreland, håber jeg derfor at kunne levere en mere tilfredsstillende fortsættelse af denne undersøgelse«; — med disse ord tog han for lang tid afsked fra hjemmet.

Allerede i oktober 1816 havde han nemlig med offentlig og privat understøttelse tiltrådt den store sprogvidenskabelige rejse, der varede i mere end 6½ år. Rejsen gik først til *Stockholm*, hvor han opholdt sig til begyndelsen af 1818, og hvor han udgav en række vigtige værker: den angelsaksiske sproglære, bægge Eddaer og den svenske forøgede og meget forbedrede bearbejdelse af sin »vejledning«; især er lydlæren uvidet og omarbejdet, og hele det grammatiske system er i sine enkeltheder udført langt finere end i det ældre danske værk. Fra *Stockholm* drog han til *St. Petersborg*, derfra videre over *Moskau*, *Astrakan* og *Tiflis* gennem *Persien* til *Indien*, som han gennemrejste i løbet af to år. Med rige kundskaber, med skatte af sjældne håndskrifter, der nu er en prydelser for vore store offentlige bogsamlinger, men des værre med svækket helbred genså han hjemmet i maj 1823. En række år fulde af lidelser og skuffelser oprandt nu for ham; han havde håbet straks at blive udnævnt til professor i de østerlandske sprog; men det skete først i slutningen af 1831 på en tid, da han måtte sige: »jeg frygter, det er for

silde«, og det var for silde — den 14. november 1832 døde han. En rig og betydningsfuld litterær virksomhed i mange forskellige retninger udfoldede han dog også efter sin hjemkomst; kun de østerlandske sprog, om hvilke både hans landsmænd og hele det lærde Evropa særlig ventede sig vigtige oplysninger fra ham, vendte han sig med en vis ved skuffelserne fremkaldt uvilje bort fra.

Rasmus Rask, Franz Bopp, Jacob Grimm — altid vil disse tre navne være uadskillelige i sprogvidenskabens historie. Hvem der var den første og største af de tre, er i sig selv et underordnet spørgsmål, da de alle stod på højden af den videnskab, de selv havde grundlagt, og i hvilken hver af dem har sat så dybe spor. Men det blev Rasks skæbne, fordi han var født i et lille land og skrev i et sprog, som kun forstodes af få uden for landets egne grænser, i lange tider at stilles i skygge for de to studiefæller. Først en yngre slægt har med større, men endnu ikke altid med fuld retfærdighed afvejet deres fortjenester mod hinanden. Vi må da her et øjeblik dvæle ved dette spørgsmål.

Medens Rask i sit prisskrift, som vi har set, standsede ved sammenligningen mellem de europæiske sprog, havde Franz Bopp samtidig med ham vendt blikket også mod det fjærne øst og påvist det nøje slægtskab mellem Indiens og Evropas gamle sprog. Det skete i den mærkelige afhandling »über das conjugations-system der sanskritsprache in vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen sprache«, der blev forløberen for den epokegørende »vergleichende grammatik«, hvis første bind udkom 1833, året efter Rasks død. I sit »conjugations-system«, der udkom 1816, altså før Rasks prisskrift,

men to år efter at dette var fuldendt, går Bopp ud fra den samme hovedsætning, som Rask havde udtalt, at det var den grammatiske overensstemmelse mellem sprogene, der var det afgørende til påvisning af deres slægtskab. Samtidig og uafhængig af hinanden gennemførte de to store forskere således de grundsætninger, på hvilke den nyere sprogvidenskab er bygget. Fra først af har den ene ikke øvet nogen som helst indflydelse på den andens arbejder, og Bopps bog har overhovedet aldrig påvirket Rask. Heller ikke paa Grimm øvede denne bog nogen væsentlig, nærmere påviselig indflydelse. Bopps arbejde behandlede jo også kun en enkelt side af grammatiken, medens Rasks undersøgelse omfattede alle dens dele. Og ikke skulde nogen den gang have anet, at der af »konjugationssystemet« senere vilde fremstå den banebrydende »vergleichende grammatik«. At dette værk kunde blive, hvad det blev, skyldtes også for en stor del Grimms mellemliggende arbejder, særlig hans »deutsche grammatik«, der var så stærkt påvirket af Rask.

Medens Rask nemlig ikke har haft nogen indflydelse på Bopps første betydelige værk, er hans forhold til Jacob Grimm et ganske andet. Fra april 1811 træder Rask gennem breve i personligt samkvem med brødrene Grimm, og der føres i lang tid endogså forhandlinger mellem dem om i forening at besøge en udgave af den ældre Edda, en plan, for hvis udførelse der dog stadig stillede sig hindringer i vejen, og som Rask næppe nogensinde har omfattet med en meget levende interesse, da det snart måtte blive ham klart, hvor langt både Jacob og Wilhelm Grimm stod tilbage for ham selv i dybere kendskab til det islandske sprog. Også de nationale modsætninger, der ofte kommer så stærkt og skarpt til orde i de breve, der veksles mellem

J. Grimm og Rask, har stadig holdt Rask i en vis afstand fra denne. Rasks arbejder virker imidlertid stærkt på Grimm. I den nylig nævnte anmeldelse af »vejledningen« udtaler han sin store glæde over bogen, og der er næppe nogen tvivl om, at netop denne bog, således som også J. Grimms åndfulde biograf, den nylig afdøde fremragende sprogforsker prof. W. Scherer i Berlin, udtaler, har vakt kappelysten hos Grimm til at gøre noget lignende for sit modersmål, som Rask havde gjort for det gamle nordiske sprog. Snart stillede han sig dog en større opgave, og da 1819 første bind udkom af hans »deutsche grammatik«, var det i virkeligheden blevet en sammenlignende og historisk grammatik for alle germanske sprog (derunder indbefattet de nordiske). Af Rasks værker kendte Grimm under udarbejdelsen kun »vejledningen«, som han i sin fortale yder den største anerkendelse, og hvis hele stof han optager og indarbejder i sit værk. Da bogen var sin afslutning nær, blev Grimm imidlertid også bekendt med Rasks prisskrift, og i fortalen fremhæver han stærkt det nye syn, som denne »fortræffelige« bog, som han kalder den, har givet ham ikke mindst på forholdet mellem de europæiske sprog. Kort tid efter får han også de betydelige arbejder, som Rask udgav i Stockholm 1817—18: den angelsaksiske grammatik, den svenske omarbejdelse af vejledningen og udgaverne af bægge Eddaer. Hvor mægtig disse forskellige Raskske værker har påvirket Grimm, fremgår af den nye udgave af hans »deutsche grammatik« fra 1822. Des værre er den interessante fortale fra 1819, hvori han gør rede for sine forgængeres arbejder, udeladt i denne udgave; ellers havde Grimm sikkert selv fremhævet, hvor meget han skyldte Rask; men det fremgår klart nok af hans bog, som i virkeligheden ikke er en ny udgave af

grammatiken fra 1819, men et helt nyt værk. Om forholdet mellem de to bøger udtaler han selv, at det ikke har kostet ham nogen lang betænkning helt at nedmeje de spirer, der var skudte i vejret i første udgave; i steden for dem var en ny sæd, tættere og fyldigere end den gamle, hurtig vokset op, en sæd, som måske vilde sætte blomst og bære modne frugter.

Rasks indflydelse viser sig straks i en rent ydre omstændighed. Rask bruger i vejledningen 1811 »danske« bogstaver, Grimm ligeledes i grammatiken 1819 »tyske« bogstaver; men i den angelsaksiske grammatik indførte Rask de latinske bogstaver, hvis brug han ivrig forsvarede og fra nu af altid anvender. Også Grimm foretager denne forandring i grammatiken 1822, og hans grunde derfor, som han først fremsætter mange år senere i den tredje udgave (1840), er netop de samme, som Rask havde anført. Man kan da tænke sig, i hvor høj en grad indflydelsen viser sig i bogens indhold. Medens den første udgave kun var en formlære for de germanske sprog, begynder den nye udgave med en lydlære, der indtager ikke mindre end 595 sider, over halvdelen af hele bogen. At hele dette vigtige afsnit er fremkaldt af og i det enkelte i højeste grad påvirket af Rasks værker, er utvivlsomt og nu almindelig anerkendt af alle sagskyndige. Her optager han også fuldstændig den af Rask fremstillede lære om lydovergangene fra de klassiske sprog til de germanske; han giver loven navnet »lautverschiebung« (»lydfremskydning«), han formulerer den noget nøjere og fører den videre.

Den betydning, som Grimms grammatik fra 1822 — sikkert hans vigtigste, mest epokegørende arbejde — har haft for sprogstudiet i det hele, er så bekendt, at jeg ikke behøver at dvæle nærmere derved. En stor del af det stof, han med så uendelig flid havde samlet,

mange af de tanker, han havde fremsat, gik over i første udgave af Bopps »vergleichende grammatik«, det værk, hvorved de indoeuropæiske sprogs sammenlignende grammatik må siges først at være fuldstændig grundlagt. Hvad der i Grimms værk var hans eget, hvad der var optaget fra Rask eller skyldtes hans påvirkning, undersøgte Bopp ikke nærmere; han tog det hele som Grimms egne iagttagelser, og først mange år senere, i anden udgave af den »vergleichende grammatik«, er han bleven opmærksom på, at en af de opdagelser, der længe havde gået for en af Grimms smukkeste og vigtigste, i virkeligheden skrev sig fra Rask. I behandlingen af »lydfremskydningsloven« siger han udtrykkelig, at det i første udgave var undgået hans opmærksomhed, at allerede Rask i sit prisskrift »klar und bündig« havde formuleret denne lov, som han derpå anfører med Rasks egne ord. »Klar und bündig«, »klart og skarpt«, »klart og slående« — det er netop de ord, der særmærker Rasks hele forskning.

Hvilken Rasks betydning har været i sprogvidenskaben, kan da ikke være tvivlsomt for nogen. Gennem Grimms og Bopps arbejder blev hans hele methode, mange af hans vigtigste iagttagelser hurtig spredte ud over verden og er for længst blevne videnskabens fælleseje.

Her afvejer vi ikke smålig, hvem der skal kaldes den største i dette trekløver. Alle tre har de med sjældne ævner opbygget den nye videnskab, og hver af dem medbragte til dette arbejde, som det altid er tilfældet med geniale forskere, sine særegne forudsætninger, der gav hver enkelts arbejde dets særpræg.

I én retning rager Rask dog afgjort op over sine to store samtidige studiefæller — ved det mægtige sprogstof, han beherskede, og hvori han næppe har haft

sin lige før eller senere. Hans rastløse ånd tillod ham ikke at fordybe sig alene i et enkelt sprog eller i en enkelt sprogæt; han kastede blikket vidt om i sprogenes store rige, og overalt hvor han vendte sig hen, forstod han at bringe orden og klarhed i de kaotiske masser. Det er jo netop snillets særkende, at det spreder lys overalt, hvor det vender sig hen.

Jeg peger kun på hans glimrende undersøgelser af de sprog, han kalder de »skytiske«, det vil sige finsk og de mange andre dermed nærmere eller fjærnere beslægtede sprog. Jeg fremhæver den epokegørende afhandling, som han skrev i Indien, om Zendsproget og Zendavestas ælde og ægthed, hvori han for første gang endelig løste de omstridte spørgsmål om disse ældgamle sprogmindesmærker og anviste sproget dets bestemte plads i sprogæten; hvori han ligesom i forbigående på ny optog spørgsmålet om betydningen af kileindskrifternes tegn, der på grund af sin vanskelighed havde afskrækket de lærde i lange tider, og med genialt blik udfandt betydningen af to hidtil uforklarede tegn, hvad der satte ham i stand til ligeledes at bestemme dette sprogs sande karakter — opdagelser, der fik vidtrækkende følger i fremtiden. Og endelig må vi her på dette sted ikke glemme, hvad han har udrettet for sit modersmål, for det nyere danske sprog, dels gennem den mesterlige afhandling »om den danske grammatiks endelser og former, forklarede af det islandske« (1815), hvori han for første gang fremstillede modersmålets historiske udvikling af stamsproget, dels mod slutningen af sit liv i den danske retskrivningslære. Han har i bægge disse arbejder nedlagt en skat af de fineste iagttagelser, af de lærdeste og skarpsindigste bemærkninger, som vil stå urokkede til alle tider, hvad enten

man i selve retskrivningsspørmålet deler hans standpunkt eller ej.

Så fejrer vi da her i højskolens festsal, som det sig hør og bör, mindet om den store gransker, hvis ry er nåt vidt ud over fædrelandets grænser og har kastet glans tilbage på det.

Men fjærnt fra os, ved husmandsboligen i Brændekilde, hvor han for 100 år siden så lyset, er i denne stund samlet en kreds af mænd og kvinder, væsenlig tilhørende den stand, hvorfra han selv er udgået; også de holder mindefest og afslører en mindesten til Rasmus Rasks ære. Og hvad skønnere eftermæle kunde den store videnskabsmand vel ønske sig, end at hans navn således er trængt dybt ned i folket? Det er noget, som kun så såre få opnår. Når Rask danner en af de sjældne undtagelser, når hans nærmeste landsmænd har ønsket således at hædre ham, da er det ikke blot berettiget stolthed og glæde over, at den verdensberømte lærde er udgået fra deres egn; men grunden ligger dybere og er letforklarlig. Ingen videnskabsmand har mere end Rask slået dybe rødder i sit fædrelands jord og netop derfra suget sin bedste næring. Alt som barn havde han i husmandens hytte lært at elske dets historie, dets sprog, dets minder, og disse barndomsindtryk prægede dybt hele hans følgende liv. Ingen sproggransker har som han fulgt »Kongespejlets« rådg: »lær alle tungemål, men husk vel på, at du ikke glemmer dit eget«. Det elskede han over alle de andre utallige mål, han beherskede. I det tog han sit udgangspunkt til sine genialeste opdagelser, til det vendte han stadig tilbage i lyse og mørke dage. Hvad enten han drog mod nord til sagaernes fjærne ø, eller han vandrede mod øst og syd over Ruslands stepper,

under Indiens brændende sol, overalt var det modersmålet, Nordens gamle sprog, over hvilket der skulde kastes lys, overalt var det Nordens fortidsminder, der skulde opspores og opklares ved sammenligning med de fjærntboende folks.

Denne dybe nationale følelse, denne kærlighed til fædreland og modersmål svigtede ham aldrig; den gav sig stærke udtryk allerede i hans skoletid; den ytrer sig i det motto fra Peder Syv, som han sætter på det første større værk, han udsender, vejledningen 1811: »Nogle måske mene, at der var vel andet i det latinske og græske sprog, hvorpå jeg heller burde at anvende tiden; men mig bör jo først at vide mit fædreland og dets sprog nogen ære«. Den samme nationale følelse er sikkert også den dybestliggende grund til, at der aldrig mellem Rask og J. Grimm, mellem den mest nationale Dansker og den mest nationale Tysker, kunde knyttes et virkeligt venskab; den er grunden til, at han skrev alle sine berømte værker i modersmålet, hvor fristende det end måtte være for ham gennem et verdenssprog at tale til hele den lærde verden; den endelig er grunden til, at han afslår de fordelagtige tilbud, der goes ham både fra Sverig og England; ti — »Sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette«. Dette valgsprog var ikke mundsvejr, men et ord, han fulgte gennem hele sit liv. Det står også på mindestenen, der nu afsløres i Brændekilde; ti det forstår hele folket. — For den store lærde, der har kastet glans over sit land, men først og fremmest dog for fædrelandets trofaste søn rejses mindestenen i hans fødestavn.

Så fejrer da ikke blot höjskolen i dag et af sine største navne, en af de banebrydende forskere; men i

ham fejrer også hele folket sammen med os en af fædrelandets bedste, mest trofaste sønner. At der i Danmark altid må findes en slægt, som i Rasks ånd retter al sin virken og stræben på fædrelandets hæder og lykke, det give han, der styrer folkenes skæbne!
